

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У МАГІСТРА-ФІЛОЛОГА ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Галина П'ятакова

Розглянуто особливості комунікативних компетенцій, які мають важливе значення для формування педагогічної майстерності магістра-філолога. Виділено основні методи, форми міжособистісної взаємодії, типи практично-семінарських занять, у проведенні яких застосовано інтерактивну технологію навчання.

Ключові слова: комунікативна компетенція, метод, форма міжособистісної взаємодії, семінарське заняття, інтерактивна технологія

“Компетенцію” потрібно розглядати як поняття, відтворене від компетентності, що визначає сферу застосування знань, вмінь, навичок людини. У процесі професійної підготовки магістра-філолога поняттям “компетенція” частіше всього визначають як коло питань, явищ, в яких магістр є авторитетом, володіє знаннями, досвідом, так і особистісні можливості випускника вищої школи, його кваліфікація (знання, досвід), які дозволяють брати участь в розробці визначеного кола питань або самому вирішувати їх, завдяки сформованим вмінням та навикам.

На відміну від категорії “компетентність”, яка є більш широким поняттям, характеризує і визначає рівень професіоналізму особистості, як здібність вирішувати проблеми, завдяки здобутих шляхом навчання та практичної діяльності знань, вмінь, навичок, досвіду і цінностей, “компетенцією”, на нашу думку, є сукупність головних теоретичних знань, практичних навичок, вмінь, здібностей й якостей особистості, які представляють її готовність до виконання визначеної діяльності.

В умовах конкурентно спроможності, які висуває перед українським фахівцем європейський ринок праці, важливим стає формування професійної компетентності у магістрів, що уміщує низку ключових компетенцій, вже в процесі навчання у ВЗО. Підготовка фахівця сьогодні вивчається з точки зору психолого-педагогічного аспекта (Г.Московітс, Р.Оксфорд,

Р.Скарцелла, І.Стевік, Е.Тероні, Д.Юл), відбувається зміна акценту до вимог фахівця від формальних чинників його кваліфікації і освіти до соціальної цінності його особистісних якостей. В американській соціальній науці існує ретельно розроблена модель “компетентного робітника”, до якої належать такі якості, як самостійність, комунікабельність, схильність до саморозвитку (Д.Мерилл, Д.Юл, І.Стевік, М.Скілбек) [5].

Формування компетентності та компетенцій у майбутнього фахівця можна розглядати і як суму знань, вмінь і навиків в широкому значенні, які він набуває у процесі безперервної освіти, як спеціально організованої (через систему додаткової освіти), так і мимовільної освіти (життєвий досвід, практика) (Г.Вайлер, Я.Лефстед).

Оскільки компетентність є результатом розвитку особистості, її освіти і виховання, категорію компетентності пов'язують з феноменом культури (О.Бондаревська, Ж.Вітлін, О.Піскунов, О.Попова, М.Розов). Існує і діяльнісний підхід у визначенні компетентності, тобто з точки зору педагогічної діяльності (Д.Грішіна, Н.Кузьміна, О.Маркова, М.Лук'янова, О.Павлютенков, О.Шиян).

О.Маркова розглядає професійну компетентність як сукупність п'яти сторін трудової діяльності: педагогічна діяльність; педагогічне спілкування; особа педагога; навченість – здатність до навчання; вихованість – здатність до виховання.[3, с.50].

Н.Кузьміна розглядає професійно-педагогічну компетентність як сукупність вмінь педагога – суб'єкта педагогічного впливу особливим способом структурувати наукове і практичне знання з метою найкращого розв'язання педагогічних завдань [1].

В такому випадку можна виділити п'ять компонентів педагогічної компетентності: спеціальна і професійна компетентність щодо дисципліни, яка викладається; методична компетентність щодо способів формування знань та вмінь студентів; соціально-психологічна компетентність щодо спілкування; диференціально-психологічна компетентність щодо мотивів,

здібностей, направленості студентів; аутопсихологічна компетентність щодо досягнень та недоліків особистісної діяльності [2, с 129].

Всі ці компоненти представлені таким чином, що аутопсихологічна компетентність пронизує всі інші її види, а соціально-психологічна відображає зв'язок із загальнокультурною компетентністю [2,с 130].

Розглянемо окремо загальнокультурну компетентність, яка складається з когнітивних, комунікативних та інтерактивних компетенцій, які потрібно розвивати у майбутніх педагогів. Вміння формувати картину світу, стереотипи, образи та співвідносити їх з системою принципів, понять, законів, сформованих на основі синтезу наукових знань будемо вважати когнітивними компетенціями.

Комунікативні компетенції можна розуміти і як формування знань про способи орієнтації в різних ситуаціях, вільне володіння вербальними та невербальними засобами спілкування, або як емпатичну якість педагога. Інтерактивні компетенції вимагають наявності вмінь, пов'язаних з встановленням продуктивної педагогічної взаємодії, найбільш виразною формою якої є співпраця, співтворчість. Вона проявляється в тому, що педагог розглядає себе як професіонала, а студента – як особистість. Проте високий рівень компетентності залежить від специфічних особливостей пізнавальної, емоційно-волевої сфери, темпераменту й характеру особистості.

Всі педагогічні вміння, які становлять сутність професійної компетентності педагога, можна розподілити за їх змістом на дві великі групи: *вміння теоретичної готовності* та *практичної готовності*. До вмінь теоретичної готовності потрібно віднести аналітичні, прогностичні, проєктивні та рефлексивні вміння педагога. Детальніше зупинимось на вміннях практичної готовності, оскільки вони допомагають зрозуміти сутність професійних компетенцій, які повинні сформуватися у магістра-філолога в процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Вміння практичної готовності за своїм змістом розподіляються на організаційні, комунікативні, прикладні. До комунікативних відносимо перцептивні вміння: сприймання та інтерпретація інформації в процесі педагогічної взаємодії; проникнення в особистісну сутність людини через оцінку її зовнішньої характеристики; вірогідне прогнозування динаміки розвитку загальних та індивідуальних здібностей особистості; виділення головних рис особистості, її соціально-ціннісних орієнтацій. До комунікативних вмінь слід віднести також і вміння педагогічного спілкування: застосування “комунікативної атаки”; встановлення психологічного контакту, взаємодії; управління спілкуванням (ціленаправленість, зняття психологічних бар’єрів, визначення провідних мотивів поведінки, досвід емоційних переживань, атмосфера щастя); встановлення зворотного зв’язку (емпатійна взаємодія); педагогічна техніка (культура мовлення, управління своїм фізичним та психологічним станом, наблизити до себе, образно передати інформацію).

Ці вміння потрібно сприймати як надзавдання до формування компетенцій у майбутніх викладачів. Задатки цих компетенцій потрібно формувати ще на студентській лаві. У професійній підготовці магістрів-філологів потрібно звернути увагу на нероздільний зв’язок комунікативних компетенцій з філологічними, вузько-спеціальними, без визначення конкретної мови та літератури, які магістр буде викладати в майбутньому. Це комунікативні компетенції з галузі рідної та іноземної мов, що пов’язані з лінгвістичними (фонетичні, лексичні, граматичні, орфографічні навички); соціокультурними (знання про рідну країну і країну, мова якої вивчається, норми поведінки і культури); дискурсивними (вміння логічно побудувати спілкування); стратегічними (вміння прогнозувати складності у спілкуванні) компетенціями. Комунікативні компетенції пов’язані і з мовознавчими, літературознавчими, культурознавчими компетенціями, що характеризуються готовністю розпочати спілкування, слухати та чути співбесідника,

вміннями вибрати відповідний набір мовних засобів в залежності від статусу та соціальної ролі адресата (соціальні компетенції).

Особливістю реформування вищої школи в Україні є залучення закладів освіти до Болонського процесу, завданнями якого є забезпечення можливості майбутньому педагогові стати суб'єктом навчальної діяльності, розкрити свій творчий потенціал, розвинути активність, самостійність і відповідальність. Сьогодні вищі навчальні заклади запроваджують сучасні педагогічні технології, популярними серед яких є комп'ютерне та дистанційне навчання, навчання із залученням інтерактивних та тренінгових технологій, докорінно змінюють методики викладання фахових дисциплін.

Якщо розглядати педагогічну технологію – як продуману в деталях модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації і проведення навчального процесу з обов'язковим застосуванням комфортних умов для викладача і студентів [4,с.6], – виникає необхідність впровадження на заняттях у вищій школі інших форм організації навчання і, врешті-решт, інших форм міжособистісної взаємодії викладачів і студентів. Саме такий підхід в організації навчально-виховної роботи допомагає реалізації особистісного підходу до студента, що обґрунтовується в працях відомих психологів та педагогів (Л.Виготського, П.Гальперіна, В.Шаталова, В.Дяченка, С.Шевченка, Ш.Амонашвілі та ін).

У працях зарубіжних педагогів цей новий підхід має назву “інтерактивне навчання”, “навчання за методом участі”, “навчання, центроване на студентів”, “кооперативне навчання”, коли у навчально-виховному процесі створюється можливість обговорення кожної проблеми, доведення, аргументування власного погляду. Це сприяє не лише глибшому розумінню матеріалу, що вивчається магістрами, а й розвитку їх мислення та мовлення.

Інтерактивна модель навчання уміщує передусім взаємодію тих, хто задіяний у навчально-виховному процесі, а також передбачає обов'язкову спільну діяльність студентів, оскільки саме через інтеракцію (“interaction” – з

англ., де “inter” – взаємний і “action” – діяти): студент-студент, студент-викладач і відбувається процес взаємонавчання: передавання знань, формування вмінь і навичок. Інтерактивна технологія навчання застосовує такі форми міжособистісної взаємодії як робота у малих групах, кооперативне учіння[4,с.11], “снігова куля”[4,с.12].

Виділимо основні характеристики інтерактивного навчання:

- навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх учнів;
- це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), коли студент і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання;
- організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на підставі аналізу обставин та відповідної ситуації;
- інтерактивне навчання ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь у спілкуванні, виробленню цінностей, створенню атмосфери співпраці, взаємодії;
- це навчання виявляє лідерські риси студентів, проте охоплює як домінування одного учасника навчального процесу над іншим, так і однієї думки над іншою [4,с.9].

Незважаючи на різні назви та підходи, інтерактивне навчання у вищій школі передбачає, передусім, докорінно змінити методичні стереотипи викладачів. У груповій роботі виникає елемент змагання і взаємної відповідальності студентів за роботу в аудиторії, за свої знання з предмета, тому і викладач виконує різні ролі: від тренера, координатора, спостерігача – до модератора, фасілітатора, медіатора тощо.

Готуючись до педагогічної діяльності, магістри-філологи на заняттях з курсу “Педагогіка вищої школи” опановують педагогічну техніку, стилі та рівні спілкування викладача, розвивають комунікативні компетенції,

розв'язують конфлікти у педагогічних ситуаціях тощо. Цьому сприяють рольові імітаційні ігри, які створюють життєві ситуації на заняттях. Саме розв'язання цих ситуацій створює умови розвитку креативності студентів, формує вміння і навички у магістрантів виконувати свої майбутні обов'язки викладачів та вихователів молоді.

Працюючи з магістрами на заняттях з курсів “Основи педагогічної майстерності”, “Педагогіка вищої школи”, ми адаптуємо їх до майбутньої асистентської практики, допомагаємо студентам засвоїти різні типи лекцій і практично-семінарських занять: лекція-діалог, конференція, диспут, дебати, засідання експертної групи, суду, “техніка акваріума”, “снігова куля”[4,с.33-35]. Застосування різних типів міжособистісної взаємодії, впровадження інтерактивних методик, як свідчить досвід роботи з магістрантами та спеціалістами, сприяють не лише активізації студентів, але й піднімають методичний рівень майбутнього викладача, оскільки результатом роботи студентів є презентація проекту – розробка конспекту та мікровикладання фрагменту заняття із застосуванням інтерактивної технології.

Впровадження інноваційних технологій у фахові курси з підготовки майбутніх викладачів є необхідним і важливим моментом їхньої адаптації до роботи за новими програмами в умовах реформування вищої школи.

Така технологія навчання допомагає майбутнім педагогам залучитися до сучасних європейських освітніх технологій, навчитися поєднувати традиційні (класичні) та інноваційні форми організації взаємодії студентів і викладачів в аудиторії, створює умови для розвитку самостійності, формує та розвиває творчі здібності, комунікативні компетенції, активізує студентів як рівноправних суб'єктів навчання.

Література

1. *Кузьміна Н.В.* Методы системного исследования педагогической деятельности. – Л., 1980.
2. *Лобейко Ю., Новиков Т., Трухачев В.* Инновационная деятельность и творческое развитие педагога. – М., 2002.
3. *Маркова А.К.* Психология профессионализма. – М., 1998.

4. П'ятакова Г. Технологія інтерактивного навчання у вищій школі. Навчально-методичний посібник для студентів вищої школи.– Львів, 2008.
5. Скілбек М. Потребности студентов в эру массового высшего образования.// Высшее образование в Европе.– 1994. –Т.19.– №5. – С.67-78.

DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE OF PHILOLOGY MASTER OF ARTS USING INTERACTIVE TECHNOLOGIES OF STUDDING

Galina Pjatakova

This article observes peculiarities of communicative competence, which takes important place in forming pedagogical mastery of philological master of arts. There are pointed out the main methods, forms of interactions between people, kinds of seminars, during which we use interactive technology of studding.

Key word: communicative competence, method, form, interaction, seminar, interactive technology.

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ МАГИСТРА-ФИЛОЛОГА СРЕДСТВАМИ ИНТЕРАКТИВНОЙ ТЕХНОЛОГИИ

Галина Пятакова

Рассмотрены особенности коммуникативных компетенций, которые имеют большое значение для формирования педагогического мастерства магистра-филолога. Выделены основные методы, формы межличностного взаимодействия, типы практическо-семинарских занятий, в проведении которых задействована интерактивная технология обучения.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, метод, форма межличностного взаимодействия, семинарское занятие, интерактивная технология

13190 б/пр, 14892 з/пр.

Анкета

П'ятакова Галина Павлівна – доцент, к.філол. наук, викладач кафедри загальної та соціальної педагогіки ЛНУ імені Івана Франка. Тел. роб. – 2394765; тел. дом. 2926643.
e-mail: hallp@rambler.ru

